

วิกฤตการณ์โปแลนด์ : วิกฤตการณ์สังคมนิยมยุโรปตะวันออก*

ดร. ฮันส์ ยู. ลูเธอร์**

1. บทนำ

การยึดอำนาจของทหาร และการต่อต้านจากสมาชิกโซลิดาริตี นอกจากจะได้กลายเป็นข่าวไปทั่วโลกในระยะสอง สาม เดือนที่ผ่านมาแล้ว ยังทำให้วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจทยอยเบียดหลังได้ปรากฏชัดขึ้นมา อย่างไรก็ตามเป็นบทเห็นกันชัดเจนในหมู่มุสั้งเหตุการณ์ ทั้งในโลกตะวันออกและตะวันตกว่า หากปราศจากการปรับ และเปลี่ยนโครงสร้างทางเศรษฐกิจของโปแลนด์แล้ว โปแลนด์จะไม่สามารถแก้ปัญหาวิกฤตการณ์ดังกล่าวได้เลย แม้ผู้นำทางทหารชุดใหม่เอง ก็ดูจะยังไม่มองไม่ออกว่า หนทางที่จะได้รับความสำเร็จในการพัฒนา ในอนาคตจะเป็นอย่างไร สำหรับปัญหาที่ก่อนอื่นจะต้องวิเคราะห์ความผิดพลาดที่เกิดขึ้นและที่เป็นสาเหตุแห่งความหายนะดังกล่าวโดยรอบ ด้านเสียก่อน!

โปแลนด์ก้าวพลาดไปอย่างไร ทำไมประเทศที่ได้ก้าวกระโดดทางอุตสาหกรรม จนติด

อันดับที่ 10 ของประเทศที่พัฒนาอุตสาหกรรมแล้วในโลก จึงไม่สามารถให้บริการด้านอาหารและสินค้าอุปโภคบริโภคกับประชาชนขึ้นมาทันทีทันใด วิกฤตการณ์โปแลนด์ไม่ได้เกิดขึ้นเพราะสาเหตุจาก บัจจีย โด บัจจีย หนึ่ง เพียง บัจจีย เดียว หากแต่มีสาเหตุมาจากบัจจียหลายประการ ที่เกี่ยวข้องและสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดเป็นลูกโซ่ เป็นต้นว่า นโยบายพัฒนาเศรษฐกิจที่ทะเยอทะยาน แต่ขาดความสมดุลระหว่างภาคเศรษฐกิจต่างๆ การลงทุนและเร่งรัดพัฒนาอุตสาหกรรมอย่างเกินกำลังความสามารถและการต้องพึ่งเงินกู้จากต่างประเทศ ซึ่งทำให้โปแลนด์ จมปลักอยู่ใน "บ่วงหน" (Debt-Trap) จนถอนตัวไม่ขึ้น

นอกจากนี้ยังมีบัจจียภายนอกที่สำคัญคือ การที่โปแลนด์ต้องพึ่งพลังงาน เครื่องอะไหล่ วัตถุดิบและเทคนิควิทยาการ จากประเทศอื่นๆ อยู่ค่อนข้างมาก การเอาโครงสร้างเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ไปผูกพันอย่างแนบแน่นกับระบบการแบ่งงานกันทำ ในประเทศค่ายสังคมนิยม (COMECON) และการขาดแหล่งระบาย

* แปลและเรียบเรียงเป็นภาษาไทย โดย อุกฤษณ์ บัณฑิต และอรุณ แสงศรี

** ดร. ฮันส์ ยู. ลูเธอร์ เป็นศาสตราจารย์ในวิชาการพัฒนาและเศรษฐกิจประเทศเอเชียแปซิฟิกที่มหาวิทยาลัยฟรีดริชชิลเลอร์ ประเทศเยอรมนี และเคยปฏิบัติงานในประเทศไทย ด้วยความสนับสนุนของโครงการแลกเปลี่ยนทางวิชาการของประเทศเยอรมนี (DAAD: German Academic Exchange Service)

นอกจากนี้ ดร. ฮันส์ ลูเธอร์ ยังเคยปฏิบัติงานเป็นนักวิจัย (Senior research fellow) ของ Institute of Eastern European Studies ที่ The Free University of West-Berlin. อีกด้วย

สินค้าอุตสาหกรรมระดับกลางของจีน ในตลาดโลก เป็นต้น

ส่วนปัจจัยภายในที่สำคัญที่สุดคือระบบการวางแผนจากส่วนกลางที่เข้มงวดจนเกินไป การรวบอำนาจของพรรคการเมือง ภาวะเงินเฟ้อเพิ่มสูงขึ้นเรื่อยๆ เนื่องจากราคาค้นทุนการผลิตเพิ่มขึ้น (แต่เดิมรัฐบาลให้เงินอุดหนุน เพื่อลดต้นทุนการผลิตทางเกษตร และการกวดราคาอาหารให้ต่ำเพื่อเอาใจประชาชน) และการที่ภาคเศรษฐกิจต่างๆ ตลอดจนการพัฒนาอุตสาหกรรม กับการพัฒนารากฐานการพัฒนา (infrastructure) ดำเนินไปอย่างไม่เกี่ยวเนื่องและขาดความสัมพันธ์

ก่อนที่จะพิจารณานโยบายพัฒนา ประเทศโปแลนด์ในรายละเอียด ควรทำข้อสังเกตทางทฤษฎีบางประการเพื่อช่วยไข่มองปัญหาโปแลนด์ได้อย่างถูกต้อง

ขณะที่ทฤษฎีอธิบายวิกฤตการณ์ อันเนื่องมาจากพัฒนาการทุนนิยมเป็นที่รู้จักกันดี แต่วิกฤตการณ์อย่าง รุนแรง ใน ประเทศ สังคมนิยม เพิ่งจะเกิดขึ้นเมื่อไม่นานมานี้ และแม้ว่า **“ระบบสังคมนิยมในความเป็นจริง”** แท้ที่จริงมาจะมีปัญหาความขาดแคลน ผลผลิตน้อยจนเกินไปไม่พอต่อความต้องการ ทั้งนี้เนื่องจากการวางแผนและจัดสรรทรัพยากรผิดพลาดก็ตามแต่แม้กระนั้น ประเทศยุโรปตะวันออก ตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่สอง เป็นต้นมา แทบจะไม่ปรากฏว่ามีปัญหาขาดแคลนอาหารเกิดขึ้นเลย เราจึงพอจะสรุปในทันทีว่า สาเหตุสำคัญ ที่ทำให้เศรษฐกิจโปแลนด์ล่มลง คือความพยายามที่จะเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิต และพัฒนาโครงสร้างเศรษฐกิจด้วยการพึ่งพาเงินกู้จำนวน มหาศาล จาก ประเทศตะวันตกหรืออภินายกึ่งสังคมนิยมที่เกิดขึ้นในระหว่างปี พ.ศ. 2518-2523 ในประเทศโปแลนด์ก็คือ การทดลองพัฒนาระบบสังคมนิยมด้วยเงินกู้จากตะวันตก แต่จากประสบการณ์ที่ประเทศด้อยพัฒนาส่วนใหญ่ ปรากฏว่านโยบายพัฒนา ดัง กล่าวนำประเทศไปสู่การเติบโต ที่มีลักษณะพึ่งพาทางเศรษฐกิจ และไม่มีการผลิตสินค้าอาหาร และเครื่องอุปโภคสำหรับประชาชน

เราคงต้องดูกันต่อไปว่า วิกฤตการณ์โปแลนด์นั้น เป็นเพียงปรากฏการณ์ชน ๆ ลง ๆ ซึ่งเป็นเรื่องธรรมดาที่เกิดขึ้นได้ (ตามที่รัฐบาลโปแลนด์อ้าง) หรือเป็นเครื่องสะท้อนวิกฤตการณ์ทางโครงสร้าง ซึ่งดำรงอยู่อย่างต่อเนื่อง ในระบบสังคมนิยมยุโรป(ดังเช่นที่นักเศรษฐศาสตร์ตะวันตกเชื่อกัน) และในกรณีดังกล่าวเราจะมองบทบาทขบวนการโซลิดาริตี ของสหภาพแรงงานอย่างไร จะมองว่าเป็นองค์กรประชาธิปไตยระดับพื้นฐาน ต่อต้านการรวบรวบอำนาจของผู้นำพรรคซึ่งผูกขาดอำนาจการตัดสินใจ และได้ผลักดันการพัฒนาหลังการผลิตไปอย่างผิดทาง ว่าเป็น **“การปฏิวัติวัฒนธรรม”** ของโปแลนด์หรือไม่ หรือจะมองว่าโซลิดาริตีเป็นเพียง กลุ่มกดดัน อันประกอบด้วยคนงานที่มอภิสัทธทางอุตสาหกรรมกับคนงานที่มีฝีมือ ที่สามารถยกระดับรายได้ตนเองได้เร็วกว่าคนงานอื่น ๆ ในโปแลนด์ นอกจากนั้นแล้ว ควรจะมองด้วยว่า การที่สหภาพแรงงานนัดหยุดงานทั่วประเทศอย่างกว้างขวางนั้น เป็น

สาเหตุสำคัญประการหนึ่งหรือไม่ ที่ทำให้ระบบเศรษฐกิจโปแลนด์ล้มลง (ดังที่รัฐบาลประกาศอยู่เสมอ) หรือว่าคนงานนัดหยุดงานเพราะพวกเขา รู้สึกว่าทางการดำเนินนโยบายผิดพลาด ไม่สามารถจัดหาสินค้าประเภทอาหารและเครื่องอุปโภคบริโภคในราคาถูกมาบริการประชาชนได้ต่างหาก⁵

เมื่อถึงตรงนั้นดูเหมือนว่า ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมนิยมกำลังเข้าสู่ยุคแห่งความสับสน เราจะให้ทฤษฎีนั้น มาอธิบายการรัฐประหารโดยทหารในประเทศสังคมนิยมได้อย่างไร สงครามเขตแดนระหว่างประเทศสังคมนิยมด้วยกัน (รัสเซียกับจีน จีนกับเวียดนาม) กีด การนำทหารเข้ายึดครองประเทศสังคมนิยมด้วยกัน กีด (รัสเซียในอาฟกานิสถาน เวียดนามในกัมพูชาและลาว) ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองจะต้องอธิบายได้ว่า เมื่อทหารเข้ายึดอำนาจในโปแลนด์ พวกเขาเป็นตัวแทนชนชั้นใด และสภาพอนุมัติให้ประกาศกฎอัยการศึกในวันที่ 27 มกราคม 2525 ก็เช่นกัน เขาเป็นตัวแทนใคร เมื่อย้อนกลับไปดูเหตุการณ์ในโปแลนด์เมื่อเร็วๆ นี้ จะเห็นได้ว่ามีลักษณะหลายอย่างที่คล้ายคลึงกับโลกที่สาม เช่น การพัฒนาอุตสาหกรรมเกินตัว โดยใช้เงินกู้จากต่างประเทศ ปริมาณสินค้าอุปโภคบริโภคลดลงทุกที่ๆ จึงทำให้เกิดการเดินขบวนประท้วงและนัดหยุดงาน ซึ่งในที่สุด ก็จบลงด้วยการปราบปรามของทหาร การจับผู้นำกรรมกรเข้าคุก และปล่อยกลุ่มศาสนารวมตัวกันต่อต้าน ผู้ปกครองที่ใช้กฎอัยการศึก อยู่นเพียงกลุ่มเดียว⁶

2. รูปแบบการพัฒนาสังคมนิยมโปแลนด์

ประเทศโปแลนด์ มีพื้นฐานทรัพยากรสำหรับการพัฒนาประเทศที่ด้อยและค่อนข้างสมบูรณ์ทีเดียว มีพื้นที่เพาะปลูกที่อุดมสมบูรณ์ มากมาย ทั้งยังร่ำรวยไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติต่างๆ เช่น ถ่านหิน เหล็ก และโลหะอื่น ๆ วัตถุดิบทั้งหลาย รวมทั้งไม้และแร่ธาตุ ได้รับการแปรรูปภายในประเทศ ด้วยเหตุนี้ทำให้โครงสร้างทางอุตสาหกรรมของประเทศ ค่อนข้างหลากหลาย (diversified) กล่าวคือมีอุตสาหกรรมเกือบทุกประเภท ไม่ว่าจะเป็นอุตสาหกรรมทอผ้า ชีเมนต์ กระดาษ โรงสี โรงงานถลุงเหล็ก เป็นต้น

ในปี 2487 มีการปฏิรูปที่ดิน ทำให้ที่ดินของเจ้าที่ดินใหญ่ๆ ถูกโอนมาเป็นของรัฐ อย่างไรก็ตาม ที่ดินที่ใช้ในการเพาะ ปลูกกว่า ร้อยละ 50 ยังคงเป็นของที่ดินรายย่อย เหตุที่เป็นเช่นนั้นก็เพราะพวกเขาสามารถต่อต้าน การโอนที่ดินเข้าเป็นระบบกรรมสิทธิ์ส่วนรวมได้สำเร็จในปี 2480 ในขณะที่เศรษฐกิจประเภทสำคัญ ๆ ถูกโอนเข้าเป็นของรัฐเรียบร้อยแล้ว เช่น ธนาคาร การสื่อสาร การคมนาคม และอุตสาหกรรม เจ้าที่ดินรายย่อยยังคงใช้สิทธิในการเป็นเจ้าของต่อไป ทั้งนี้เนื่องจากการทำนาขนาดเล็กยังคงให้ผลผลิตมาก และสามารถตอบสนองความต้องการหรือบริการอาหารประเภทเนื้อและผักสด ให้แก่ตลาดภายในได้อย่างพอเพียง

ในปี 2522 รายได้เฉลี่ยต่อหัวของประชากรโปแลนด์คือ 3,660 เหรียญสหรัฐ จัดอยู่ใน

ดับที่ 33 ของโลก อัตราการเจริญเติบโตของผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ (GNP) เพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 6.8 ในระหว่างปี 2518-2519 (ของไทยเพิ่มขึ้นร้อยละ 4.1) แต่ถ้าเราดูภาคเศรษฐกิจต่างๆ จะเห็นว่าความไม่สมดุลอยู่มากทีเดียว คือ ประสิทธิภาพการผลิตทางการเกษตรเพิ่มขึ้นเพียงร้อยละ 0.8 (ของไทยเพิ่มขึ้นร้อยละ 4.4) ขณะที่ผลิตผลทางอุตสาหกรรมกลับเพิ่มขึ้นอย่างมาก คือเพิ่มขึ้นร้อยละ 8.6 (ของไทยร้อยละ 10.3) ส่วนการจ้างงานในภาคเกษตรปี 2482 มีอยู่ร้อยละ 65 และลดลงเหลือเพียงร้อยละ 34 ในปี 2522 ในขณะที่การจ้างงานในภาคอุตสาหกรรมมีอยู่ร้อยละ 38 (ของไทยร้อยละ 8) แต่เมื่อคิดผลิตผลของทั้งสองภาค ผลกลับเป็นตรงกันข้าม ผลผลิตจากภาคเกษตรเป็นร้อยละ 16 ของ GNP เท่านั้น ในขณะที่ผลิตผลจากภาคอุตสาหกรรมมีถึงร้อยละ 52 ของ GNP ตัวเลขนี้แสดงให้เห็นชัดเจนว่า การจ้างงานในภาคเกษตรเป็นส่วนหนึ่ง ในสาม ของ กำลังแรงงาน ทั้งหมด แต่ผลิตผลที่ผลิตได้คิดตามราคา ที่ถูกรัฐ กำหนด ยังมีปริมาณ ค่อนข้าง น้อยมาก ปรากฏการณ์สะท้อนให้เห็นว่า ถ้าสัดส่วนผลผลิตจากภาคเกษตรไม่ถูกบิดเบือนด้วย “ราคา (ที่ถูกรัฐกำหนด)” ก็แสดงว่า ภาคเกษตรกรรมของโปแลนด์ไม่พัฒนา

การค้าขายกับต่างประเทศ ของ โปแลนด์ ถูกประเทศในกลุ่ม COMECON (รัสเซีย บุลกาเรีย คิวบา รูเมเนีย เชคโกสโลวาเกีย ฮังการี เวียดนาม) ครอบงำ คือร้อยละ 60 ของ

การค้าทั้งหมด ในจำนวนร้อยละ 25 เป็นการขายกับประเทศรัสเซีย

เป้าหมายหลักของนโยบายพัฒนาประเทศโปแลนด์หลังปี 2513

1. แปรโครงสร้างทางการผลิต แบบใช้การขยายพื้นที่เพาะปลูกเป็นหลัก ไปเป็นการผลิตที่เน้น การเพิ่ม ประสิทธิภาพ พื้นที่เพาะปลูกเป็นหลักทีละน้อยๆ ด้วยการเพิ่มประสิทธิภาพแรงงาน ซึ่งก็เท่ากับว่า ทั้งการผลิตทางการเกษตร และอุตสาหกรรม จะต้องเปลี่ยนไปใช้เครื่องจักรมากขึ้น ในเวลาเดียวกัน ก็ต้องทำการปรับปรุงปัจจัยที่เป็นรากฐานการพัฒนาควบคู่กันไปด้วย
2. เปลี่ยนโครงสร้างการส่งออก จากสินค้าเกษตรมาเป็นสินค้าอุตสาหกรรม โดยอาศัยทรัพยากรจากภายใน และแรงงานที่มีฝีมือชาวโปแลนด์
3. สร้างงานประเภทสร้างสรรค์ โดยเร่งพัฒนาอุตสาหกรรม และค่อยๆ ยกเลิกการผลิตทางเกษตรให้ผลผลิตต่ำ
4. หารายได้เป็นเงินตราต่างประเทศ จากการส่งสินค้าอุตสาหกรรมออกไปขายยังประเทศตะวันตก เพื่อนำรายได้นั้นมาซื้อเครื่องจักรเพิ่ม และขณะเดียวกันก็ส่งสินค้าเข้า จำพวกเครื่องอะไหล่ และวัตถุดิบที่จำเป็นต่อการผลิตทางอุตสาหกรรมต่อไป

นโยบายทำประเทศให้เป็นแบบสมัยใหม่ ดังกล่าวข้างต้นนี้ ผู้วางนโยบายโปแลนด์คาดว่า จะสามารถ สกัดการ พึ่งพิงทางเศรษฐกิจจากสหภาพโซเวียตออกไปได้ และหวังที่จะขจัดข้อจำกัด

อันเกิดจากผลของการแบ่งงานในระบบ COMECON ด้วย โดยพื้นฐานแล้ว การทำประเทศให้เป็นอุตสาหกรรม ไปแล่นเดินตามแบบสหภาพโซเวียต คือ ให้ความสำคัญกับอุตสาหกรรมหนัก ส่วนภาคเกษตรที่ยังอ่อนแอ กลับไม่ได้รับการเอาใจใส่เท่าที่ควร อย่างไรก็ตาม ปัญหาที่สำคัญก็คือ จะหาหนทางจ่ายค่าพัฒนาอุตสาหกรรมอันทะเลาะทะยานันได้อย่างไร ในเรื่องนี้จะมีทางเลือกอยู่ 2 ทาง คือ ทางแรก ใช้รายได้จากการขายสินค้าเกษตรนอกประเทศ (ซึ่งเท่ากับว่าตลาดภายในประเทศ จะมีอาหารไว้บริการน้อยลง) ทางที่สองก็ยืมจากสหภาพโซเวียต และธนาคารของประเทศตะวันตก (ซึ่งจะมีผลต่อดุลย์การชำระเงินและหนี้สิน)

รัฐบาลโปแลนด์ได้ตัดสินใจ สร้างระบบสังคมนิยมด้วยการกีดกันเงินจากต่างประเทศ ผลก็คือ ในปี 2525 โปแลนด์เป็นหนี้ธนาคารประเทศตะวันตก รวม 28 พันล้านเหรียญสหรัฐฯ และเป็นหนี้ประเทศกลุ่ม COMECON เกือบหกพันล้านเหรียญสหรัฐฯ "การก้าวกระโดดครั้งใหญ่" นี้ ทำให้โปแลนด์กลายเป็นประเทศอุตสาหกรรมอันดับ 10 ของโลก อย่างไรก็ตาม ผลอกอันหนักคือ โครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศโปแลนด์ กลายเป็นโครงสร้างเศรษฐกิจที่ต้องพึ่งพาทุน และ อุปกรณ์ทาง อุตสาหกรรม จากต่างประเทศ

8. การพัฒนาเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเอง กับวิกฤตการณ์ในโปแลนด์

การศึกษาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจเปรียบเทียบ ช้ให้เราเห็นว่า การที่ประเทศหนึ่งประเทศ

ใด จะสามารถพัฒนาเศรษฐกิจสังคมให้สำเร็จได้นั้น มุ่งเน้นไขที่สำคัญประการหนึ่งคือ ประเทศนั้นจะต้องสร้างโครงสร้าง ที่เอื้ออำนวยต่อกระบวนการสร้างสมทุนให้ได้เสียก่อน ในแง่เศรษฐกิจหมายความว่า จะต้องเร่งสร้างปัจจัยต่างๆ ดังต่อไปนี้คือ

1. เพิ่มประสิทธิภาพการผลิตทางเกษตรเพื่อผลิตอาหารเลี้ยงประชาชน และผลิตวัตถุดิบในการเกษตร เพื่อใช้ในอุตสาหกรรมท้องถิ่นได้อย่างเพียงพอ

2. พัฒนาอุตสาหกรรมเพื่อผลิตสินค้าอุปโภค ที่ประชาชนสามารถซื้อได้ (ไม่ใช่ผลิตสินค้าใหม่เพื่อยที่ประชาชนซื้อไม่ได้)

3. พัฒนาภาคเกษตรกรรมกับภาคอุตสาหกรรมอย่างสัมพันธ์กัน เพื่อก้าวไปพร้อม ๆ กัน นั้นหมายความว่า ภาคเกษตรควรจะผลิตอาหารราคาถูกให้กรรมกรในภาคอุตสาหกรรม และภาคอุตสาหกรรม ก็ควรผลิตเครื่องมือ และปุ๋ยราคาถูกเพื่อใช้ในการเกษตร เพื่อร์ักษาระดับราคาค้นทุนของสินค้าเกษตรให้ต่ำไว้

4. สร้างปัจจัยที่เป็นรากฐาน การพัฒนาอย่างทั่วถึง และให้ทันกับระดับการใช้เครื่องจักร ตลอดจนประสิทธิภาพของระบบเศรษฐกิจนั้น ๆ

5. ผลิตสินค้าที่เป็นสาธารณูปโภค เช่น การคมนาคม ที่อยู่อาศัย สาธารณสุข เป็นต้น

6. เน้นการพัฒนาตลาดภายใน โดยให้มีสินค้าเพียงพอ ขณะเดียวกันต้องให้ประชาชนมีอำนาจชอด้วย

7. พัฒนาเทคโนโลยีของตนเองขึ้นมา เพื่อว่าจะได้ไม่ต้องพึ่งพาเทคโนโลยีจากภายนอก

บัจฉัยคังกล่าวข้างต้น เป็นข้อสรุปที่ได้มาจาก ประสบการณ์ ของประเทศ ที่พัฒนาอุตสาหกรรมแล้ว ถ้าลองนำมาเปรียบเทียบกับสิ่งที่เกิดขึ้นในประเทศโปแลนด์ จะเห็นได้ว่ามันตรงข้ามกันอย่างสิ้นเชิง

ก. ภาคเกษตรกรรมของโปแลนด์

ในช่วงการพัฒนาอุตสาหกรรมระยะที่สอง การผลิตทางการเกษตรที่ถูกต้องถึง ในระยะแรกก็ยังไม่ได้รับการพัฒนาอีกเช่นเคย เพราะรัฐบาลเทให้กับการพัฒนา อุตสาหกรรมเพื่อการส่งออก ดังนั้น ในช่วงปี 2513-2519 เกษตรกรรมจึงเติบโตขึ้นเฉลี่ยเพียงร้อยละ 0.8 ต่อปี ในปี 2514 โปแลนด์มี รายได้ จากการ ส่งอาหาร เป็นสินค้าออกเพียงอย่างเดียว เป็นจำนวนกว่า 200 ล้านเหรียญสหรัฐ^๑ และยังมีผลผลิตเหลือไว้ตอบสนองความต้องการของตลาดภายในได้อย่างเพียงพอ แต่เพียงชั่วระยะเวลาเพียง 3 ปีต่อมา รัฐบาลกลับต้องส่งอาหารเข้าเป็นจำนวนถึง 200 ล้านเหรียญสหรัฐ^๑ ในปี 2528 เพียงปีเดียว รัฐบาลต้องจ่ายเงินเกือบ 1.2 พันล้านเหรียญสหรัฐ^๑ เพื่อขออาหารเข้าประเทศ และในปีต่อมาต้องส่งขონเนื้อและไขมันเข้าประเทศ จากสหรัฐ^๑ และเงินเป็นจำนวน 175,000 และ 55,000 ล้านดอลลาร์ เงินรายได้จากการส่งถ่านหินและเครื่องจักรเป็นสินค้าออกไปจำหน่าย ต้องเอามาใช้ซื้ออาหารดังกล่าวเข้าประเทศ เพื่อให้ประชาชนได้มีบริโภคกันอย่างเพียงพอ

ข. สินค้าอุปโภคบริโภค

สินค้าประเภทนี้ก็ไม่ต่างจากสินค้าประเภทอาหาร คือ นอกจากมีจำนวนน้อยไม่พอเพียงแล้ว

ยังมีคุณภาพต่ำอีกด้วย ผลก็คือต้องนำเข้าจากประเทศตะวันตก และประเทศในกลุ่มคอมมิวนิสต์อื่น ๆ ซึ่งทำให้ขาดดุลการค้ายิ่งขึ้นไปอีก

ค. การพัฒนาภาคเกษตรกรรมกับภาค

อุตสาหกรรม ยังมีความสัมพันธ์กันน้อยมาก ผลผลิตทาง อุตสาหกรรม นำมาใช้ใน ภาคเกษตรเพียงร้อยละ 4 เท่านั้น นอกจากนี้ รัฐยังต้องช่วยลดราคาสินค้าเกษตร ด้วยการให้เงินอุดหนุน เพราะราคาค้นทุนของสินค้าเหล่านี้สูงมาก ทำให้เป็นภาระแก่งบประมาณของประเทศ

ง. บัจฉัยที่เป็นรากฐานการพัฒนา ยังไม่เพียงพอโดยเฉพาะการคมนาคมขนส่ง ทำให้เป็นอุปสรรคต่อระบบเศรษฐกิจ วัตถุดิบและเครื่องอะไหล่ไม่สามารถนำมาบ่อนโรงงานได้ทัน ขณะเดียวกัน ผลผลิตจากโรงงานก็ไม่สามารถเก็บไว้ หรือส่งไปตลาดได้โดยเร็ว

จ. สาธารณูปโภคทั้งหลายขาดแคลน โดยเฉพาะที่อยู่อาศัย มีไม่เพียงพอต่อความต้องการ พัฒนาไม่ทันกับความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และเป็นสาเหตุทำให้ประชาชนไม่พอใจกันอย่างกว้างขวาง

ฉ. ตลาดภายใน ไม่ได้ได้รับการพัฒนา ประชาชนมีอำนาจซื้อสูง แต่ปริมาณสินค้ามีจำกัด อัตราส่วนของ ปริมาณเงิน กับปริมาณ สินค้าในปี 2528 เป็นสองต่อหนึ่ง จึงเป็นสาเหตุให้มีการอัดฉีดสินค้าเกือบทุกชนิดที่มีอยู่ในท้องตลาด

ช. เงินที่ใช้เพื่อการวิจัยเรื่องภายในประเทศมีน้อย โรงงานและระบบรวมทั้งเทคโนโลยี

โนโลยีทั้งชุด (package-deal) ถูกนำเข้ามาพร้อม ๆ กับเงินทุนจากประเทศตะวันตก แต่การซ่อมและบำรุงรักษาเกือบทุกอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ก็เพราะลักษณะเฉพาะของ "วิทยาการที่นำเข้าประเทศ" ดังกล่าว

ความผิดพลาดทั้งหลายนี้ ใครสมควรได้รับคำตำหนิ พรรคคอมมิวนิสต์โปแลนด์หรือเปล่า ที่พยายามจะเร่งการผลิต สินค้าอุปโภคบริโภคจนเกินไป ทำให้ต้องล้มเหลวในที่สุด หรือเพราะธรรมชาติของประเทศตะวันตกที่ให้อำนาจแก่โปแลนด์อย่างมาก จนระบบเศรษฐกิจต้องตกอยู่ภายใต้ "บ่วงหนี้" จนถอนตัวไม่ขึ้น หรือเป็นเพราะผู้นำสหภาพแรงงานที่เรียกร้องให้ชนชั้นกลางได้ออกร้อยละ 7 เมื่อยังไม่สมควรแก่เวลา ถ้าต้องการค้นหาผู้รับผิดชอบในความผิดพลาดครั้งนี้ ควรต้องพิจารณาความขัดกันทางโครงสร้างในเป้าหมายการพัฒนาของโปแลนด์ด้วยคือ

1. นโยบายเร่งความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ กับการผลิตเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน ส่วนใหญ่ดูจะขัดแย้งกันอยู่ กล่าวคือ ทั้งในระบบทุนนิยมและสังคมนิยม การสะสมส่วนเกินที่ได้จากการผลิต และการนำเอาส่วนเกินนั้นไปลงทุนซ้ำ เพื่อขยายการผลิตให้กับระบบเศรษฐกิจและสังคม ในระยะแรกจะยังไม่มียผลอะไรเลย (ZERO-SUM GAME) นั่นหมายความว่า เมื่อเราต้องการจะเพิ่มทุนให้กับภาคใดภาคหนึ่ง เราต้องเอาทุนของอีกภาคหนึ่งมา นั่นเอง รัฐบาลโปแลนด์พยายามจะหลีกเลี่ยงการกระทำดังกล่าว จึงได้ไปกู้เงินจำนวนมากจาก

จากต่างประเทศ โดยไม่ได้คิดว่าการกระทำดังกล่าวจะทำให้ราคาทุน (capital cost) สูงขึ้นต่างหาก เนื่องจากทุนประเภทนี้มีราคาต่ำกว่าดอกเบี้ยรวมอยู่ด้วย

2. การเพิ่มการจ้างงาน การเพิ่มประสิทธิภาพทางการผลิต ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และการเป็นอิสระทางเศรษฐกิจ สิ่งเหล่านี้ไม่สามารถทำให้บรรลุผลได้ในระยะเวลาดังนั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ถ้าการพัฒนาอื่น ๆ ไม่ได้ตั้งอยู่บนพื้นฐานที่อาศัยทุนจากภายในประเทศ ดังนั้น เป้าหมายการใช้เครื่องจักรช่วยในการผลิต กับความต้องการให้มีการจ้างงานมากขึ้น เป็นสิ่งที่ขัดกันอยู่อย่างเห็นได้ชัด

3. ผูกวางแผนเศรษฐกิจโปแลนด์จะไม่ได้ตระหนักว่า สินค้าอุตสาหกรรมที่โปแลนด์ผลิตเพื่อส่งเป็นสินค้าออกนั้น ใช้ส่วนประกอบที่ต้องสั่งเข้าจากนอกประเทศเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ ยังไม่ได้คาดคะเนไว้ด้วยว่า ราคาสินค้าที่ส่งออกเหล่านั้นจะลดลง

ผลที่เกิดจากนโยบายข้างต้นก็คือ ในช่วงปลายทศวรรษที่ 1970 โปแลนด์ไม่มีเงินพอที่จะส่งอาหารเข้าประเทศอีกต่อไป เป็นผลให้เกิดภาวะขาดแคลนอาหารทั่วประเทศขึ้น การพัฒนาในลักษณะดังกล่าวของโปแลนด์ ทำให้ประเทศตกอยู่ในชะตากรรมเดียวกับประเทศโลกที่สามคือ อยู่ในสภาวะของความขัดแย้ง ระหว่างอัตราความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่สูงลิ่ว กับสภาวะความยากจนในหมู่ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศที่เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ สภาวะดังกล่าวจะพัฒนาไปสู่ความรุนแรงไม่ช้าก็เร็ว เช่นในโปแลนด์ มีการ

จัดตั้งประชาชน อย่างมี ประสิทธิภาพ โดยฝ่ายนำ
โซลิดาริต์ ทั้งนี้เนื่องจากไม่สามารถใช้วิธีสันติ
การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจกลายเป็นความ
จำเป็นที่หลีกเลี่ยงไม่ได้

สองปีที่ผ่านมาในโปแลนด์ พรรคคอม
มิวนิสต์สูญเสียสมาชิกไปประมาณหนึ่งในสาม
(คือสามล้านคน) ขณะเดียวกันสมาชิกโซลิดาริต์
เพิ่มขึ้นเป็นเกือบสิบล้านคน^๕ นอกเหนือจากนั้น
การผูกขาดของพรรคในด้านข่าวสาร การวาง
แผนทางเศรษฐกิจและสังคม ได้รับการท้าทาย
จากขบวนการโซลิดาริต์ ซึ่งได้พิสูจน์ตนเองแล้ว
ว่าเป็นพลังประชาธิปไตยแห่งชาติ การเผชิญหน้า
ฉากแรกระหว่างกลุ่มทั้งสอง จบลงด้วยการรัฐ
ประหาร ของกลุ่มที่ต้องการสถาปนาโครงสร้าง
อำนาจเก่า และฝ่ายนำพรรคที่อ่อนแอขึ้นอีกครั้ง
หนึ่งด้วยวิถีทางการทหารแล้วผู้นำทางทหารก็ได้ให้
คำมั่นสัญญาอย่างเคยหลังรัฐประหารว่า (๗)
เป็นเผด็จการที่กดขี่และทำเพื่อประชาชน

ตารางที่หนึ่งและที่สอง แสดงให้เห็นถึง
กลไก และผลจาก “บ่วงหน” ที่โปแลนด์เดิน
เข้าไปติดกับ เริ่มต้นด้วยความต้องการของผู้วาง
แผนโปแลนด์ ที่จะสร้างโรงงานอุตสาหกรรม
และแนวทางการผลิตใหม่ โดยอาศัยเงินกู้จาก
ประเทศตะวันตก แต่ต่อมาผลผลิตเหล่านี้กลับ
ต้องนำเอาไปใช้หนี้ทั้งหมด ในระหว่างปี 2518
รายได้จากการส่งออกสองในสามต้องนำไปใช้ในการ
ชื้อสินค้าเข้าประเภทวัตถุดิบ ต่อมาในปี
2518-2520 รายได้จากการส่งออกไม่พอ
ที่จะใช้ซื้อสินค้าเข้าจำเป็นเหล่านั้นเสียแล้วและ
มาในปี 2523-2524 ดอกเบยจากหนี้ต้องชด
ใช้มามากเป็นจำนวนเท่ากับรายได้ จากการส่งออก
ทั้งหมด ธนาคารโปแลนด์ต้องประกาศศนว่าไม่
สามารถใช้หนี้ได้โดยแม้แต่น้อย เท่ากับว่าต้อง
หาเงินก้อนใหม่มาใช้หนี้หรือส่งดอกของเงินต้น
เดิม ยิ่งกว่านั้นในปี 2519 รายได้ประชาชาติ
(national income) ลดลงเป็นครั้งแรกนับตั้งแต่

4. การปรับตัวทางเศรษฐกิจและการตกอยู่ใน “บ่วงหน” ของโปแลนด์

ตารางที่หนึ่ง

การเปลี่ยนแปลงในระบบเศรษฐกิจโปแลนด์ในปี 2520-2525*

ปี	2520	2521	2522	2523	2524	2525
อัตราความเจริญเติบโต (ร้อยละ)	+5.0	+2.8	-2.3	-4.0	-15.0	-15.0
						(โดยประมาณ)

หมายเหตุ : * ตัวเลขจากรัฐบาลโปแลนด์ ตีพิมพ์ซ้ำในหนังสือพิมพ์ Frankfurter Rundschau

ตารางที่สอง
รายได้จากสินค้าออกที่ใช้ไปในการชำระหนี้*
ปริมาณหนี้สินกับประเทศตะวันตกที่เพิ่มขึ้นในปี 2514-2523

ปี	2514	2515	2516	2517	2518	2519	2520	2521	2522	2523
ดุลยการค้าและบริการ	+0.3	-0.1	-0.4	-2.1	-3.0	-2.8	-1.8	-1.5	-1.9	-0.7
หนี้ในระยะต้นปี (พันล้านเหรียญ)	1.2	1.5	2.8	4.8	7.6	11.2	14.3	16.9	20.7	24.5
จำนวนหนี้ที่ไ้คน (ดอกเบี้ยเงินต้นคิดเป็น พันล้านเหรียญสหรัฐฯ)	0.4	0.4	0.5	1.5	1.5	2.1	3.1	4.5	6.3	8.4
จำนวนหนี้ที่ไ้คนคิดเป็น ร้อยละของสินค้าที่ส่งออก ไปยังประเทศตะวันตก (รวมทั้งประเภทบริการด้วย)	12.4	15.4	14.7	19.6	26.3	34.4	45.6	60.8	75.0	83.2

หมายเหตุ : * ตัวเลขจากรัฐบาลไปแลนค้ คิทิมท์ในหนังสือพิมพ์เยอรมันตะวันตก Frankfurter Rundschau 30 ธันวาคม 2524

** ในปี 2524 ไปแลนค้เป็นหนี้ประเทศตะวันตกเป็นจำนวน 28 พันล้านเหรียญสหรัฐฯ เป็นหนี้ประเทศกลุ่ม COMECON (รัสเซียส่วนใหญ่) 5 พันล้านเหรียญสหรัฐฯ

สงครามโลกครั้งที่สอง ก็ ลดลงร้อยละ 2.3
ในเวลาเดียวกันภาวะการขาดแคลนอาหาร ก็เพิ่ม
ขึ้นเนื่องจากรัฐบาลไม่จ่ายเงินพอช้ออาหารที่จำเป็น
แก่การบริโภคเข้าประเทศ

แนวทางการพัฒนาเช่นนี้ แสดงให้เห็น
ว่า มิใช่เฉพาะประเทศโลกที่สาม (เช่นบราซิล
เป็นหนี้ 60 พันล้านเหรียญ) เท่านั้นที่เป็นหนี้มาก
มายเช่นนี้ แต่ประเทศสังคมนิยมก็สามารถติดกับ

“ บ่วงหนี้ ” ได้เช่นกัน ถ้าหากประเทศเหล่านี้
ยังคงเน้นนโยบายส่งเสริมการส่งออก และใช้เงิน
จากต่างประเทศเพื่อการพัฒนาอุตสาหกรรม

นอกจากนี้ควรสังเกตด้วยว่า การทหาร
เข้ายึดอำนาจในไปแลนค้ครั้งนี้ สร้างความพอใจ
ให้กับธนาคารทั้งของประเทศตะวันตกและตะวัน
ออกเพราะเป็นหลักประกันอันเดียวว่าไปแลนค้จะ
สามารถไ้หนี้คืนได้ ทำนองเดียวกับสถานการณ์

ในรัชต์และอาร์เจนตินา นายธนาคารในโปแลนด์
ยังเร่งเร้าให้สถาปนา "กฎหมายและความเป็น
ระเบียบเรียบร้อย" ในประเทศชน ซึ่งก็คือ
การควบคุมเรื่องระเบียบวินัย และการนัดหยุด
งานของกรรมกรนั่นเอง ผลประโยชน์ร่วมของ
ประเทศตะวันตกกับรัสเซีย (แม้ว่าอาจจะด้วย
เหตุผลที่ต่างกันก็ตาม) ตามที่ปรากฏในกรณี
โปแลนด์นี้ เป็นประเด็นที่สำคัญต่อการเข้าใจ
การเมืองระหว่างประเทศมากที่สุด

ข้อเท็จจริงที่น่าประหลาดใจอีกประการหนึ่งการ
ถือการที่ประธานาธิบดีเรแกนแห่งสหรัฐอเมริกา
ได้ประกาศสนับสนุนการนัดหยุดงาน ของ บรรดา
กรรมกรโปแลนด์ และโจมตีการยึดอำนาจของ
ทหารว่า "เป็นอาชญากรรมทำลายประชาธิปไตย"
ทันที แต่ในเวลาเดียวกันประเทศเผด็จการ เช่น
เอล ซัลวาดอร์ นิการากัวค่อน อาร์เจนตินา
และที่อื่น ๆ ได้มีประวัติการปราบปรามขบวนการ
กรรมกรอิสระมานาน ก็น่าจะได้รับสนับสนุน
สนับสนุนเรื่อยไปจากสหรัฐอเมริกา

๕. วิฤตการณ์โปแลนด์สะท้อนวิฤต การณ์ ในระบบสังคมนิยมยุโรปตะวันออกหรือไม่

ในการตอบคำถามว่า วิฤตการณ์ในโป
แลนด์เป็นกรณีเฉพาะ หรือเป็นการสะท้อนวิฤต
การณ์ของระบบสังคมนิยมยุโรปตะวันออกนั้น
เราต้องศึกษาประเทศเพื่อนบ้านโปแลนด์ และ
ปัญหาเศรษฐกิจที่สำคัญๆ ในประเทศเหล่านั้น

เป็นเวลานานทีเดียว ที่เหมาเอากันง่าย ๆ
ว่า สาเหตุที่ทำให้ประสิทธิภาพการผลิตในประ
เทศยุโรปตะวันออกตกลง เนื่องมาจากการที่
พลังงานราคาสูงขึ้น และราคาสินค้าเกษตรใน
ตลาดโลกตกลง ถ้าค่ากล่าวนี้จะเป็นความจริงก็
เพียงส่วนเดียว เพราะยังมีปัจจัยอื่น ๆ อีกที่เป็น
สาเหตุแห่งปัญหาทางเศรษฐกิจ เช่นการวางแผน
ที่ไร้ประสิทธิภาพ การรวมศูนย์อำนาจ แต่ขาด
ประสิทธิภาพของพรรคและข้าราชการ และการ
มีหนี้มากเกินไป ไม่เพียงแต่โปแลนด์เท่านั้น
ที่เป็นหนี้มากเกินไป ประเทศสังคมนิยมอื่นๆเช่น
รูเมเนีย (เป็นหนี้ 18 พันล้านเหรียญสหรัฐฯ)
เชกโกสโลวาเกีย (เป็นหนี้ร้อยละสองต่อประมาณ
7 พันล้านเหรียญสหรัฐฯ) ประเทศรูเมเนียนั้นครั้ง
หนึ่งต้องปันส่วนอาหารกันภายในประเทศ เช่น
ขนมปัง น้ำตาล และต้องมีกฎหมายห้ามกักตุน
สินค้าซึ่งผู้ละเมิดจะถูกจำคุก 5 ปี ดูเป็นเรื่องน่า
ประหลาดใจเพราะประเทศรูเมเนียเคยเป็น "สวน
ผัก" ของประเทศ COMECON มานาน ทักลาย
เป็นเช่นนั้น เนื่องจากเมื่อไม่นานมานี้ รัฐบาล
รูเมเนียเริ่มสร้างกิจการ อุตสาหกรรมขนาด
ใหญ่ โดยอาศัยเงินกู้จากประเทศตะวันตก ดังนั้น
รูเมเนีย จึงต้องส่งอาหารเป็นสินค้าออกมากขึ้น
เพื่อเอาเงินมาใช้หนี้ที่เพิ่มทวีขึ้น ในทางตรงกัน
ข้าม เชกโกสโลวาเกียเป็นประเทศที่เป็นหนี้น้อย
ที่สุดในกลุ่มนี้ แม้แนวโน้มพัฒนาแตกต่างออกไป
และใช้เงินกู้จากตะวันตกเพียงเล็กน้อยแต่อย่างไร
ก็ตาม ผลก็คือ รัฐบาลเชกโกสโลวาเกียพบว่า
โรงงานอุตสาหกรรมเกือบทั้งหมดของประเทศใน

ปัจจุบันไม่ทันสมัยแล้ว เพราะใช้พลังงาน เกือบสองเท่าของที่โรงงานในโปแลนด์ใช้ ดังนั้น รัฐบาลเชโกฯ จึงต้องเตือนประชาชนว่า ในปี 2525 สาธารณูปโภคจะต้องลดลงร้อยละ 18 นอกจากนั้น สินค้าทางอุตสาหกรรมของเชโกฯ ในปัจจุบันเพียงร้อยละ 2 เท่านั้นที่สามารถแข่งขันกับของประเทศอื่นในตลาดโลกได้ เชโกสโลวาเกียต้องขออน้ำมันจากรัสเซียเข้าประเทศ โดยใช้เงินรายได้ จากการ ส่งอาหาร และ วัตถุดิบเป็นสินค้าออก จึงต้องเผชิญปัญหาเดียวกับบรูเนย์ คือ ปริมาณ อาหาร และวัตถุดิบใน ตลาดภายใน ประเทศลดลงอยู่เรื่อย ๆ ส่วนประเทศบัลแกเรีย ปัจจุบันเลิกส่งอาหารเป็นสินค้าออกไปยังประเทศในกลุ่ม COMECON แล้ว แต่ส่งไปประเทศ ตะวันตกแทน เพื่อจะได้เงินสกุลแข็งมาชอมน้ำมัน จากสหภาพโซเวียต และต่อมาบัลแกเรียได้เปลี่ยน ยุทธวิธีพัฒนาประเทศเช่นกัน โดยหันมาให้ความสำคัญกับการเร่งเพิ่ม ประสิทธิภาพการผลิตทาง เกษตรเป็นอันดับแรก ส่วนอุตสาหกรรมจะส่งเสริมเฉพาะ อุตสาหกรรมที่ สนับสนุน การ สงวน รักษาและแปรรูปผลิตผลทางเกษตรกรรม ใน สหภาพโซเวียตมีการคาดหมายว่า ระดับมาตรฐาน การครองชีพและประสิทธิภาพการผลิตในประเทศ คนจะตามสหรัฐ ฯ ทันในปี 2524 ผลปรากฏว่า แม้ผลิตผลทาง อุตสาหกรรม จะเพิ่มขึ้น ร้อยละ 3 แต่ผลิตผลทางเกษตรกลับลดลงร้อยละ 3 และ ยังต้องซื้อพืช จำพวกข้าวจำนวน 10 ล้านตันจาก ประเทศตะวันตก (ส่วนใหญ่จากสหรัฐ ฯ และ แคนาดา) เพื่อนำมาเลี้ยงสัตว์ได้เต็มที่ ทั้งนี้ เป็นการประกันว่า ประชาชนในประเทศจะมีเนื้อ

สัตว์บริโภคอย่างพอเพียง แต่กระนั้น ประชากร ของสหภาพโซเวียตก็ยัง ประสบปัญหาขาดแคลน อาหารและสินค้าพื้นฐานอื่นๆ อยู่เสมอ ด้วยเหตุ นี้พวกเขาจึงแสดงความประหลาดใจ และไม่พอใจที่ชาวโปแลนด์ลดหย่อนงาน เพียงเพราะการ ขาดแคลนอาหาร เพราะนั่นเป็นเรื่องธรรมดา สำหรับพวกเขา โดยเฉพาะในต่างจังหวัดที่การ วางแผนเป็นไปอย่างเฉื่อยชา และการคมนาคม ขนส่งอาหารยังไม่พัฒนา

เมื่อเรามองเห็นภาพรวมเหล่านี้แล้ว โปแลนด์เป็นประเทศที่เผชิญ ปัญหารุนแรง กว่าประเทศอื่น ๆ ในกลุ่มมาก อย่างไรก็ตาม ภาวะการ ขาดแคลน อาหาร และการวางแผนที่ผิดพลาดใน ประเทศสมาชิก COMECON (ยกเว้นฮังการี) เป็นทรูกันต์ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในโปแลนด์ น่าจะ เป็นเครื่องเตือนใจให้ ประเทศ สังคมนิยม เพื่อนบ้านโปแลนด์ ปรับปรุงโครงสร้างแนวทางการพัฒนาของตนเสียใหม่

แนวทางที่เป็นไปได้ในการปฏิรูปการวางแผน พัฒนา

1. การที่รัฐให้เงินอุดหนุน และกำหนด ราคาสินค้าเกษตร เป็นการช่วยผลิตภายในประเทศ COMECON แต่ขณะเดียวกันราคาที่ถูกลง กำหนดให้มัน ได้บังคับราคาทุนที่แท้จริงเอาไว้ ซึ่งก่อให้เกิดผลเสียเพราะจะต้องคอยปรับอยู่ตลอดเวลา เพื่อหลีกเลี่ยงสภาพ "เงินเพอทอปตัน" (accumulated inflation)

2. โครงสร้างการผลิต ของกลุ่มประเทศ COMECON ส่วนใหญ่ เป็นไปตามความต้องการ ของสหภาพโซเวียต ซึ่งไม่เปิดโอกาสให้ประเทศ

เหล่านี้ได้มีการพัฒนาในลักษณะที่สมดุล ทั้งตนเองและเป็นอิสระ ประเทศเหล่านี้ส่วนใหญ่ต้องพึ่งพาพลังงานจากรัสเซีย ประเทศสมาชิก COMECON ความมีอิสระในการวางแผนและการผลิต อัตราการแลกเปลี่ยนในทางการค้าระหว่างกัน ควรคงอยู่บนพื้นฐานของความเท่าเทียม

3. ควรส่งเสริมการผลิตและการแข่งขัน ผลผลิตประเภทอาหารและสินค้าจำเป็นบนพื้นฐานเพื่อสร้างฐานที่มั่นคงให้กับ โครงการอุตสาหกรรม และเพื่อสถาปนาความชอบธรรม ให้กับระบบการเมืองนาชนออกครึ่งหนึ่ง

4. การค้ากับประเทศตะวันตกและตะวันออก ควรเลือกกระทำ ควรลดการพึ่งพิงเงินกู้จากต่างประเทศ และควรขยายตลาดภายในที่จะรับสินค้าอุปโภคให้กว้างขวางแทน

สรุปได้ว่า การเร่งรัดพัฒนาและความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจไม่ควรเป็นเป้าหมายหลัก ควรให้ความสำคัญกับระบบการกระจายรายได้ ที่วางแผนไว้สำหรับแก้ปัญหาความขาดแคลน และที่สามารถยกระดับมาตรฐานการครองชีพของ ประชาชน ชนเรื้อย ๆ อย่าง สม่าเสมอ มาร์กซกล่าวไว้ว่า "สังคมนิยมคือระบบที่จะให้ทุกคนได้ตามที่เขาคงต้องการ" แต่สังคมนิยมที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันเป็นเวลา ๕๐ ปีมาแล้วนั้น สามารถตอบสนอง ประชาชน ได้เพียง แคระดับความต้องการขั้นต่ำสุด ซึ่งเป็นความสำเร็จระดับหนึ่งอย่างแน่นอน แต่ขยับน้อยกว่าที่ประชาชนคาดหวัง และน้อยกว่าที่ผู้นำสัญญาไว้

ที่สุดแล้ว คงไม่ใช่เหตุบังเอิญที่ปัญหาการพัฒนาในโปแลนด์ และประเทศโคมิคอนอื่นๆ ตามที่ได้ปรากฏออกมา ไปคล้ายคลึงกับปัญหาที่ประเทศโลกที่สามที่ใช้ระบบทุนนิยมกำลังเผชิญอยู่¹⁰ ไม่ว่าจะเป็นการลงทุนที่เกินตัวเกินความสามารถ การเร่งรัดพัฒนาอุตสาหกรรม การละเลยภาคเกษตรกรรม การขาดดุลย์ชำระเงินอย่างมหาศาล การขาดความเกี่ยวพันระหว่างภาคเศรษฐกิจต่าง ๆ การไม่พัฒนาตลาดภายใน การเน้นการส่งออกเป็นนโยบายหลัก รวมทั้งการยึดอำนาจโดยทหาร เหล่านี้ล้วนเป็นประสบการณ์และชะตากรรมเดียวกันกับ ประชาชนในประเทศโลกที่สาม ที่ยังคงมีชีวิตอยู่อย่างยากจนและไร้ประชาธิปไตย ด้วยเหตุนี้ เราจึงควรศึกษาติดตามเหตุการณ์อย่างใกล้ชิด เพราะมีบทเรียนจำนวนมาก ที่แม้ประเทศที่อยู่ในอกระบบสังคมนิยมยุโรปตะวันออก ก็สามารถนำเอาไปศึกษาได้

6. ปัญหาทางโครงสร้างของระบบสังคมนิยมปัจจุบัน

ทุกวันนี้ แม้แต่ประเทศสังคมนิยมที่เจริญแล้ว ก็ยังไม่สามารถแก้ปัญหาอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงจากระบบเศรษฐกิจแบบขยายทุนที่เป็นหลัก ไปสู่ระบบเศรษฐกิจแบบเพิ่มประสิทธิภาพเป็นหลักได้ ทั้งนี้ได้จากหลักฐานที่ปรากฏคือ การที่ประสิทธิภาพของการลงทุนหรือประสิทธิภาพของทุนตกลงไปลดลงนั่นเอง กับภาวะการขาดแคลน บัญชี สำหรับ อุตสาหกรรม ต่าง ๆ เรืองรัง ซึ่งมีผลกระทบต่อขบวนการผลิตและการแลกเปลี่ยน หรือการค้าทั้งขบวนการซื้อขายมาจนถึงผู้บริโภคคนสุดท้าย

ปริมาณเงินทุน ในประเทศยุโรปตะวันออก (คิดเป็นร้อยละของรายได้ประชาชาติ) และ
ความเจริญเติบโตทางอุตสาหกรรม (คิดเป็นร้อยละเช่นกัน)

	2493		2503		2513	
	IF	IG	IF	IG	IF	IG
บัลแกเรีย	20.0	13.7	27.4	15.9	29.2	10.9
เชโกสโลวาเกีย	17.1	10.9	17.6	10.5	27.0	6.7
เยอรมันตะวันออก	8.5	13.7	18.1	8.7	24.0	6.5
โปแลนด์	21.1	16.2	24.2	9.9	27.9	8.3
รูมาเนีย	23.0	15.1	20.1	10.9	29.2	11.9
ฮังการี	23.1	13.2	23.1	7.6	27.2	6.2
สหภาพโซเวียต	23.9	13.2	26.8	10.4	29.5	8.5

หมายเหตุ :- IF คือปริมาณเงินทุน IG คืออัตราการเจริญเติบโตทางอุตสาหกรรม.

ที่มา :- COMECON BULLETINS, 1979.

แม้ว่าความเจริญเติบโต ทางอุตสาหกรรม ไม่อาจเพิ่มขึ้นเป็นสัดส่วนเท่ากับปริมาณเงินลงทุน แต่จากตารางข้างบนจะเห็นได้ชัดเจนว่า สัดส่วนความสัมพันธ์ระหว่างสองปัจจัยนี้ พัฒนาไปในทางที่ไม่เหมาะสมมากจนทุกที ในบทก่อนผู้เขียนได้พยายามอธิบายถึงสาเหตุ ที่ทำให้ประสิทธิภาพของทุนลดลงโดยใช้โปแลนด์เป็นตัวอย่าง โดยทั่วไป การที่ระบบเศรษฐกิจในหลายๆ ประเทศขาดประสิทธิภาพ ก็เพราะพัฒนาไม่ถูกจุด (เช่น ไปให้ความสำคัญกับอุตสาหกรรมหนักก่อนเกษตรกรรม) ระบบราชการที่มหาอำนาจวางแผนจำนวนมากมายแต่ขาดผู้นำไปปฏิบัติ และอาจเป็นเพราะการแบ่งงาน กันทำ อย่างไม่เหมาะสม ในกลุ่มประ

เทศสังคมนิยม ผลรวมของปัจจัยเหล่านี้ ทำให้ความต้องการในการบริโภคของประชาชน ไม่ได้รับการตอบสนองอย่างเพียงพอ จึงมีผลทำให้การพัฒนาเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมเป็นที่ยอมรับน้อยลง และเนื่องจากวิธีการแบบราชการ ไม่สามารถแก้ปัญหา สภาวะขาดแคลน ชั่วระยะหนึ่งของสังคมสังคมนิยมปัจจุบันได้ จึงมักเกิดปัญหาในเรื่องการยอมรับ วิกฤตการณ์การยอมรับทั้งทางเศรษฐกิจ และทาง การ เมือง ช่วย ขยายกัน และกัน จนลุกลามกลายเป็นวิกฤตการณ์ของรัฐและของระบบการเมืองในที่สุด

จนทุกวันนี้ ผู้นำทางการเมือง ประเทศสังคมนิยม ยังสามารถจัดการกับความขัดแย้งที่

ที่ขัดแย้งกันขึ้นทุกที่ได้ด้วยวิธีการอันแยบยล มีทั้ง การยินยอมและปราบปราม ขณะทวิฤตการณ์ ทางเศรษฐกิจ อาจทำให้ต้องมีการเปลี่ยนแปลง นโยบายบ้างเป็นครั้งคราว เช่นเปลี่ยนมาให้ความสำคัญกับการผลิตสินค้าอุปโภคบริโภค หรือสินค้า เกษตรกรรม มากกว่าการผลิตสินค้าประเภททุน เป็นต้น และวิกฤตการณ์ทางการเมืองก็เพียงผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตัวผู้นำระดับสูงบ้าง เท่านั้น (ในรัสเซียเปลี่ยนจากสตาลินเป็นครุชเชฟ เบเรสเนฟ ในโปแลนด์จากโมลกาเป็น จเรค เป็นจารุเซลสกี ในจีนจากเหมาเจ๋อตง เป็น "กลุ่ม 4 คน" เป็น เต็งเสี่ยวผิง เป็นต้น) อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเหล่านี้ ยังไม่แน่วแน่ว่าจะสามารถนำไปสู่การปฏิรูป และการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างที่สามารถเป็นฐาน

สำหรับการพัฒนาสังคมนิยมแบบพลวัตร เพื่อจะได้ก้าวพ้นช่วงเปลี่ยนผ่าน จากโครงสร้าง การผลิตแบบขยายพื้นที่ ไปสู่แบบเพิ่มประสิทธิภาพ ทัศนภาพที่สมบูรณ์ได้เลย

ถ้าไม่มีการปฏิรูปโครงสร้างสังคมเศรษฐกิจและการเมือง ประสิทธิภาพของระบบเศรษฐกิจนั้นก็จะยังลดลงอีก แต่ถ้าดำเนินการปฏิรูป ก็จะต้องปล่อยให้มีการแก้ปัญหาความขัดแย้งอย่างเป็นประชาธิปไตย (เช่นการให้กรรมกรและชาวนาเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ) อย่างไรก็ตาม รูปแบบวิธีการดังกล่าวขัดกับลักษณะทางสถาบันและทางการเมือง ในประเทศสังคมนิยม ทุกวัน และนี่คือปัญหาที่แท้จริงของระบบ สังคมนิยมในปัจจุบันนั่นเอง ●

เอกสารอ่านประกอบเพิ่มเติม

- Charles Gati (ed.): The Politics of Modernization in Eastern Europe. Testing the Soviet Model, New York, 1974.*
- Mark G. Field (ed.): Social Consequences of Modernization in Communist Societies, London, 1978.*
- John Kautsky: Communism and the Politics of Development, New York, 1968.*
- „ „ , *Patterns of Modernizing Revolutions: Mexico and the Soviet Union, London, 1975.*
- Charles K. Wilbers: The Soviet Model and Underdeveloped Countries, Chapel Hill, 1969.*
- Chalmers Johnson (ed.): Change in Communist Systems, Stanford, 1970.*
- James Petras: Towards a Theory of 20th. Century Socialist Revolutions, Journal of Contemporary Asia, Vol. 8, No. 2, 1978.*
- I.T. Berend and G. Ranki: Hungary. A Century of Economic Development, New York, 1974.*

- Walter D. Connor* : **Socialism, Politics and Equality. Hierarchy and Change in Eastern Europe and the USSR**, New York, 1979.
- Robert W. Chambell* : **Soviet Type Economies**, London, 1974.
- Ashok Mitra* : **Terms of Trade and Class Relations, An Essay in Political Economy**, London, 1977.
- David Lane* : **The End of Inequality? Stratification under State Socialism**, Baltimore, 1971.
- „ „ , **The Socialist Industrial State. Towards a Political Sociology of State Socialism**, London, 1976.
- J.F. Brown* : **Bulgaria under Communist Rule**, New York, 1970.
- Peter Jambrej* : **Development and Social Change in Yugoslavia**, Lexington, 1975.
- Stan Tellenback* : **The Logic of Development in Socialist Poland**, in : *Social Forces*, Vol. 57, No. 2, 1978.
- Joseph Fiszman* : **Revolution and Tradition in People's Poland**, Princeton, 1972.
- Dennis C. Priages* : **Modernization and Political Tension Management, A Socialist Society in Perspective**, New York, 1972.

เชิงอรรถ

1. เนื่องจากบทความนี้เป็นเรื่องเกี่ยวกับเหตุการณ์ปัจจุบันของโปแลนด์ เอกสารจึงยังมีไม่มากนัก ข้อมูลที่ใช้อ้างอิงทั้งหมดนี้ เป็นข้อมูลของรัฐบาลโปแลนด์ทั้งสิ้น ที่ได้ตีพิมพ์ทั้งในเอกสารภาษาเยอรมันและอังกฤษ ส่วนการวิเคราะห์ที่วิพากษ์วิจารณ์ในโปแลนด์ในรายละเอียดอื่น ๆ คู่มุ่เพิ่มเติมได้จากบทความของผู้เขียน ใน **THE NATION REVIEW**, ประจำวันที่ 13 มกราคม 1982, และ มาตุภูมิ ประจำวันที่ 6 มกราคม 2525.
2. สำหรับการวิเคราะห์ระบบการวางแผนจากส่วนกลางของโปแลนด์ คุ้ได้จากเอกสารวิจัย หมายเลข 2508 หัวข้อเรื่อง "The Polish Crisis in Development Perspective", หน่วยวิจัยเศรษฐศาสตร์ คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กุมภาพันธ์ 1982, (เอกสารโรเนียว) ผู้สนใจในเรื่องทฤษฎีการพัฒนา ควรเปรียบเทียบสองบทนี้ เพราะในบทวิจัยหมายเลข 2508 นั้น ผู้เขียนใช้วิธีวิเคราะห์แบบ Neo-classic แต่สำหรับในบทความนี้ ใช้วิธีวิเคราะห์แนวเศรษฐศาสตร์การเมือง ซึ่งข้อสรุปที่ได้ กลับตรงกันได้อย่างน่าประหลาดใจ.
3. สาเหตุที่สมัยก่อนประเทศเหล่านี้ มีผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรมากเหลือเกิน ก็เพราะประเทศเหล่านี้เป็นประเทศวิวรรของประเทศอุตสาหกรรมยุโรปตะวันตก โครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศเหล่านี้ จึงถูกกำหนดให้ผลิตอาหารและแรงงานราคาถูกไว้ก่อนประเทศอุตสาหกรรมในภูมิภาคนี้ ขอให้เปรียบเทียบในประเด็นนี้กับเกาหลีเหนือและใต้ ซึ่งเป็นอาณานิคมของญี่ปุ่นในระยะ 1910-1945 ใน *Han U. Luther, South-Korea : A Model for the Third World ?*, (Munich, 1981)

4. การปลดเจ้าหน้าที่ระดับสูงของพรรคคอมมิวนิสต์ออกมากกว่า 70 คน หลังการรัฐประหาร เป็นเหตุผลสนับสนุนประเด็นนี้ได้.
5. การทราดราคาเพิ่มขึ้น 500% ในเดือนกุมภาพันธ์ 1982 เป็นเหตุผลที่สนับสนุนความคิดนี้ได้.
6. เปรียบเทียบกับการถูกสื่อในเมืองกวางจู เกาหลีใต้ เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ 1980 จะเห็นได้ว่า มีพื้นฐานอยู่บนความขัดแย้งระหว่างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ กับปัญหาความยากจนของประชาชนส่วนใหญ่.
7. หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ ปัญหาการพัฒนาของโปแลนด์ ไม่ใช่เพียงแค่จะต้องเผชิญกับราคาน้ำมันและพลังงานที่เพิ่มขึ้นเท่านั้น แต่ต้องพบกับอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ และหนี้สินเพิ่มขึ้นด้วย.
8. เมื่อประชาชน 10 ล้านคน (จากทั้งหมด 36 ล้านคน) เป็นสมาชิกของโซลิดาริตี โซลิดาริตีจึงเป็นตัวแทนกำลังแรงงานอุตสาหกรรมโปแลนด์อย่างแท้จริง.
9. ประเด็นที่กล่าวถึง วิฤตการณ์โปแลนด์แสดงให้เห็นถึงวิฤตการณ์สังคมนิยมยุโรปตะวันออก ผู้ที่เสนอเป็นคนแรกก็คือ Earico Berlinguer เลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์อิตาลี ซึ่งเป็นตัวแทนคอมมิวนิสต์ยุโรปที่สำคัญคนหนึ่ง อ้างใน L'Unita, ธันวาคม 1981.
10. สำหรับแนวทฤษฎีว่าด้วยการพัฒนาแบบพึ่งตัวเอง (Autocentric development) คำบรรยายของผู้เขียนในหัวข้อ "Autocentric Development : A Contemporary Challenge." มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อ 21 ธันวาคม 1981 (กำลังจัดพิมพ์)

หนังสือที่ท่านไม่ควรพลาดเป็นเจ้าของ

เกริกเกียรติ พัฒน์เสรีธรรม :

วิเคราะห์ลักษณะ

การเป็นเจ้าของธุรกิจขนาดใหญ่

ในประเทศไทย

เอกสารวิจัยขั้นประวัติศาสตร์

ที่เบ็ดเสร็จจนถึงความสัมพันธ์หลังของบรรดาตระกูลเจ้าของธุรกิจ
ขนาดใหญ่ของไทย

บัดนี้พิมพ์เป็นรูปเล่มสมบูรณ์แล้ว ขนาด 500 หน้า ราคา 100 บาท

จัดจำหน่ายโดย ศูนย์หนังสือธรรมศาสตร์ ถนนท่าพระจันทร์ กรุงเทพฯ 10200 โทร 221-0633